Samling af Afgørelser

DOMSTOLENS DOM (Niende Afdeling)

21. september 2017*

»Appel – karteller – italienske producenter af rundt armeringstål – fastsættelse af priser samt begrænsning af og kontrol med produktionen og afsætningen – overtrædelse af artikel 65 KS – Den Europæiske Unions Rets annullation af den oprindelige beslutning – beslutning genvedtaget på grundlag af forordning (EF) nr. 1/2003 – ingen udstedelse af en ny klagepunktsmeddelelse – ingen mundtlig høring efter annullationen af den oprindelige beslutning – forsinkelser i forbindelse med sagen for Retten«

I sag C-89/15 P,

angående appel i henhold til artikel 56 i statutten for Den Europæiske Unions Domstol, iværksat den 24. februar 2015,

Riva Fire SpA, under likvidation, Milano (Italien), ved avvocati M. Merola, M. Pappalardo, T. Ubaldi og M. Toniolo

appellant,

den anden part i appelsagen:

Europa-Kommissionen ved L. Malferrari og P. Rossi, som befuldmægtigede, bistået af avvocato P. Manzini, og med valgt adresse i Luxembourg,

sagsøgt i første instans,

har

DOMSTOLEN (Niende Afdeling),

sammensat af afdelingsformanden, E. Juhász, og dommerne C. Vajda (refererende dommer) og C. Lycourgos,

generaladvokat: N. Wahl,

justitssekretær: fuldmægtig V. Giacobbo-Peyronnel,

på grundlag af den skriftlige forhandling og efter retsmødet den 20. oktober 2016,

og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse i retsmødet den 8. december 2016,

afsagt følgende

* Processprog: italiensk.

Dom

1 Med sit appelskrift har Riva Fire SpA (herefter »Riva«) nedlagt påstand om ophævelse af Den Europæiske Unions Rets dom af 9. december 2014, Riva Fire mod Kommissionen (T-83/10, ikke trykt i Sml., herefter »den appellerede dom«, EU:T:2014:1034), hvorved Retten frifandt Kommissionen i det søgsmål, som dette selskab havde anlagt med påstand om annullation af Kommissionens beslutning K(2009) 7492 endelig af 30. september 2009 om tilsidesættelse af [EKSF-traktatens artikel 65] (COMP/37.956 – Rundt armeringsstål – genvedtagelse, herefter »beslutningen af 30. september 2009«), som ændret ved Kommissionens afgørelse K(2009) 9912 endelig af 8. december 2009 (herefter »ændringsafgørelsen«) (beslutning af 30.9.2009, som ændret ved ændringsafgørelsen, herefter »den omtvistede beslutning«).

Tvistens baggrund og den omtvistede beslutning

2 Der er redegjort for tvistens baggrund i den appellerede doms præmis 16-21:

»16 Fra oktober til december 2000 foretog Kommissionen i henhold til artikel 47 KS en række kontrolundersøgelser hos italienske virksomheder, der producerede rundt armeringsstål, og hos en sammenslutning af italienske stålvirksomheder. Den rettede ligeledes anmodninger om oplysninger til dem i henhold til artikel 47 KS […]

17 Den 26. marts 2002 indledte Kommissionen den administrative procedure og formulerede klagepunkter i henhold til artikel 36 KS (herefter »klagepunktsmeddelelsen«) […] [Riva] fremsatte skriftlige bemærkninger til klagepunktsmeddelelsen. Der blev afholdt en mundtlig høring den 13. juni 2002 […]

18 Den 12. august 2002 formulerede Kommissionen en række supplerende klagepunkter (herefter »den supplerende klagepunktsmeddelelse«), som var stilet til adressaterne for klagepunktsmeddelelsen. I den supplerende klagepunktsmeddelelse, der var baseret på artikel 19, stk. 1, i Rådets forordning nr. 17 af 6. februar 1962, første forordning om anvendelse af bestemmelserne i […] artikel [81 EF] og [82 EF] (EFT 1959-1962, s. 81), redegjorde Kommissionen for sin holdning med hensyn til procedurens fortsættelse efter EKSF-traktatens udløb. [Riva] besvarede den supplerende klagepunktsmeddelelse den 20. september 2002. Endnu en mundtlig høring fandt sted den 30. september 2002 med deltagelse af repræsentanterne for medlemsstaterne […]

19 Ved procedurens afslutning vedtog Kommissionen beslutning K (2002) 5087 endelig af 17. december 2002 om en procedure efter artikel 65 KS (sag COMP/37.956 – Rundt armeringsstål) (herefter »beslutningen af 2002«), hvorved den fastslog, at de virksomheder, som var adressater for beslutningen, havde gennemført et samlet, komplekst og vedvarende kartel på det italienske marked for rundt armeringsstål i stænger eller ruller, hvis formål eller virkning var fastsættelse af priser, og som også havde indebåret en aftale om begrænsning af eller kontrol med produktionen eller afsætningen, der var i strid med artikel 65, stk. 1, KS […] Kommissionen pålagde i denne beslutning [Riva] en bøde på 26,9 mio. EUR.

20 Den 6. februar 2003 anlagde [Riva] sag ved Retten til prøvelse af beslutningen af 2002. Ved dom af 25. oktober 2007, Riva Acciaio mod Kommissionen (T-45/03, [ikke trykt i Sml., EU:T:2007:318]) annullerede Retten beslutningen af 2002. Retten bemærkede, at beslutningen af 2002 – henset bl.a. til, at den ikke indeholdt nogen henvisning til artikel 3 og artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17 – alene var baseret på artikel 65, stk. 4 og 5, KS […] Da disse bestemmelser var udløbet den 23. juli 2002, kunne Kommissionen ikke længere af disse bestemmelser, som var bortfaldet, da

beslutningen af 2002 blev vedtaget, udlede en kompetence til at fastslå, at der forelå en overtrædelse af artikel 65, stk. 1, KS, og til at pålægge de virksomheder, som havde deltaget i denne overtrædelse, bøder […]

21 Kommissionen underrettede ved skrivelse af 30. juni 2008 [Riva] og de øvrige berørte virksomheder om, at den havde til hensigt at genvedtage en beslutning ved at ændre retsgrundlaget i forhold til det, der var blevet valgt for beslutningen af 2002. Kommissionen præciserede desuden, at den genvedtagne beslutning – i betragtning af den begrænsede rækkevidde af [dom af 25.10.2007,] Riva Acciaio mod Kommissionen [(T-45/03, ikke trykt i Sml., EU:T:2007:318)] – ville blive baseret på de beviser, der var blevet fremlagt i klagepunktsmeddelelsen og den supplerende klagepunktsmeddelelse. Der blev meddelt de berørte virksomheder en frist for fremsættelse af deres bemærkninger […]«

3 I beslutningen af 30. september 2009 fastslog Kommissionen bl.a., at Rådets forordning (EF) nr. 1/2003 af 16. december 2002 om gennemførelse af konkurrencereglerne i [artikel 101 TEUF og 102 TEUF] (EFT 2003, L 1, s. 1) skulle fortolkes således, at den gav Kommissionen mulighed for, efter den 23. juli 2002, at fastslå konkurrencebegrænsende aftaler i de sektorer, som materielt og tidsmæssigt henhører under anvendelsesområdet for EKSF-traktaten, og at pålægge sanktioner for disse aftaler. Kommissionen anførte, at denne beslutning var blevet vedtaget i overensstemmelse med de proceduremæssige bestemmelser i EF-traktaten og i nævnte forordning, og at de materielle bestemmelser, som ikke længere var i kraft på tidspunktet for vedtagelsen af en retsakt, kunne anvendes i medfør af de principper, som regulerer den tidsmæssige overgang fra et sæt regler til et andet, med forbehold af anvendelsen af det almindelige lex mitior-princip.

4 I artikel 1 i beslutningen af 30. september 2009 bestemmes bl.a., at Riva havde overtrådt artikel 65, stk. 1, KS ved fra den 6. december 1989 til den 27. juni 2000 at have deltaget i en vedvarende aftale og/eller samordnet praksis vedrørende rundt armeringstål i stænger eller ruller, som havde til formål og/eller virkning at fastsætte priser og begrænse og/eller kontrollere produktionen eller afsætningen på fællesmarkedet. I den samme beslutnings artikel 2 pålagde Kommissionen Riva en bøde på 26,9 mio. EUR.

5 Ved skrivelser fremsendt i perioden fra den 20. til den 23. november 2009 oplyste otte af de elleve selskaber, som var adressater for beslutningen af 30. september 2009, herunder Riva, Kommissionen om, at bilaget til denne beslutning, som meddelt dens adressater, ikke indeholdt de tabeller, der illustrerede prisvariationerne.

6 Den 8. december 2009 vedtog Kommissionen ændringsafgørelsen, i hvis bilag de manglende tabeller var indarbejdet, og som korrigerede de nummererede henvisninger til de nævnte tabeller i otte fodnoter.

Sagen for Retten og den appellerede dom

7 Ved stævning indleveret til Rettens Justitskontor den 19. februar 2010 anlagde Riva et søgsmål med principal påstand om annullation af den omtvistede beslutning i sin helhed, for så vidt som den vedrører selskabet, og subsidiær påstand om nedsættelse af den bøde, som selskabet var blevet pålagt. Den anmodede også Retten om at anordne bevisoptagelse vedrørende proceduren for vedtagelse af denne beslutning.

8 Til støtte for søgsmålet fremsatte Riva otte anbringender om for det første Kommissionens manglende kompetence efter udløbet af EKSF-traktaten og tilsidesættelse af forordning nr. 1/2003, for det andet en tilsidesættelse af artikel 10, stk. 3 og 5, i forordning nr. 17 og af artikel 14, stk. 1 og 3, i forordning nr. 1/2003, for det tredje en tilsidesættelse af artikel 36, stk. 1, KS, for det fjerde en tilsidesættelse af artikel 10 og 11 i Kommissionens forordning (EF) nr. 773/2004 af 7. april 2004 om Kommissionens

gennemførelse af procedurer i henhold til [artikel 101 TEUF og 102 TEUF] (EUT 2004, L 123, s. 18) og af Rivas ret til forsvar, for det femte en begrundelsesmangel og en selvmodsigende begrundelse hvad angår afgræsningen af det relevante geografiske marked og anvendelsen af princippet lex mitior, for det sjette en urigtig gengivelse af de faktiske omstændigheder og en tilsidesættelse af artikel 65 KS hvad angår de forskellige aspekter af den Riva foreholdte overtrædelse, for det syvende en manglende sagsoplysning og en begrundelsesmangel hvad angår den omstændighed, at Riva blev tilregnet overtrædelsen i sin helhed, og sidstnævntes specifikke stilling, henset til den adfærd, som dette selskab blev foreholdt, og for det ottende en tilsidesættelse af artikel 23, stk. 2, i forordning nr. 1/2003, en tilsidesættelse af Kommissionens meddelelse om bødefritagelse eller bødenedsættelse i kartelsager (EFT 1996, C 207, s. 4), en tilsidesættelse af retningslinjerne for beregningen af bøder i henhold til artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17 og artikel 65, stk. 5, [KS] (EFT 1998, C 9, s. 3), magtfordrejning samt tilsidesættelse af proportionalitetsprincippet og ligebehandlingsprincippet i forbindelse med fastsættelsen af størrelsen af bøden.

9 Ved den appellerede dom nedsatte Retten den bøde, som Riva var blevet pålagt, til 26 093 000 EUR og frifandt i øvrigt Kommissionen.

Parternes påstande for Domstolen

10 Riva har i appelskriftet nedlagt følgende påstande:

– Principalt ophæves den appellerede dom, og som følge heraf annulleres den omtvistede beslutning.

– Subsidiært ophæves den appellerede dom, for så vidt som den fastsatte nedsættelse af den bøde, som selskabet blev pålagt, til 3%, og som følge heraf nedsættes bøden yderligere, eller sagen hjemvises til Retten.

– Som et obiter dictum fastslås det, at der i sagen for Retten skete en tilsidesættelse af princippet om en rimelig sagsbehandlingstid.

– Kommissionen tilpligtes at betale omkostningerne ved sagens behandling for de to instanser.

11 Kommissionen har nedlagt følgende påstande:

– Appellen forkastes.

– Riva tilpligtes at betale sagsomkostningerne.

Anmodningen om genåbning af retsforhandlingernes mundtlige del

12 Den mundtlige forhandling er blevet afsluttet den 8. december 2006 efter generaladvokatens fremsættelse af sit forslag til afgørelse. Ved skrivelse af 27. januar 2017, indleveret samme dag til Domstolens Justitskontor, har Kommissionen anmodet Domstolen om at anordne en genåbning af retsforhandlingernes mundtlige del, og om, at de faktiske omstændigheder, som fremgår af Kommissionens anmodning og dokumenterne i bilagene til denne anmodning, tilføres sagsakterne.

13 Kommissionen har til støtte for denne anmodning nærmere bestemt gjort gældende, at Domstolen ikke er tilstrækkeligt oplyst med hensyn til de faktiske omstændigheder vedrørende de mundtlige høringer den 13. juni og den 30. september 2002, som generaladvokaten har baseret sit forslag til afgørelse på, idet disse omstændigheder ikke er blevet specifikt drøftet mellem parterne.

14 Artikel 83 i Domstolens procesreglement giver Domstolen mulighed for til enhver tid, efter at have hørt generaladvokaten, ved kendelse at bestemme, at retsforhandlingernes mundtlige del skal genåbnes, navnlig såfremt sagen bør afgøres på grundlag af et argument, som ikke har været drøftet af parterne.

15 Det skal imidlertid bemærkes, at genstanden for appellen i princippet defineres af de anbringender og argumenter, som parterne har påberåbt sig. I den foreliggende sag har parterne haft mulighed for i tilstrækkeligt omfang at drøfte disse anbringender og disse argumenter i deres indlæg og i det fælles retsmøde den 20. oktober 2016 i sagerne C-85/15 P – C-89/15 P.

16 Under disse omstændigheder finder Domstolen efter at have hørt generaladvokaten, at det er ufornødent at anordne genåbning af retsforhandlingernes mundtlige del.

Appellen

17 Riva har til støtte for appellen fremsat fire anbringender, hvoraf det første er fremsat principalt, og de øvrige er fremsat subsidiært. Disse anbringender vedrører for det første en retlig fejl og en utilstrækkelig og selvmodsigende begrundelse i den appellerede dom hvad angår bedømmelsen af en tilsidesættelse af forordning nr. 773/2004 og af retten til forsvar, for det andet en retlig fejl og en utilstrækkelig og selvmodsigende begrundelse hvad angår fastsættelsen af bødens endelige beløb, for det tredje en selvmodsigelse og en retlig fejl, idet Retten kvalificerede Riva som »deltager« i aftalen indgået i december 1998 vedrørende salgskvoter og derfor tog hensyn til denne del af kartellet med henblik på at fastsætte bødens størrelse, og for det fjerde en begrundelsesmangel med hensyn til betydningen af ledelsen i Rivas deltagelse for forhøjelsen af udgangsbeløbet for bøden. Riva har også for Domstolen indgivet en anmodning om, at Domstolen i et obiter dictum træffer afgørelse vedrørende lovligheden af sagen for Retten på grund af tilsidesættelse af selskabets ret til at få sagen behandlet for en domstol inden for en rimelig frist.

Det første anbringende

Parternes argumenter

18 Med sit første anbringende har Riva nærmere bestemt søgt at anfægte Rettens konklusioner i den appellerede doms præmis 124, hvor Retten forkastede selskabets argument om, at Kommissionen, inden den vedtog den omtvistede beslutning, burde have fremsendt dette en ny klagepunktsmeddelelse og afholdt en ny mundtlig høring med deltagelse af repræsentanterne for medlemsstaterne efter anullationen af beslutningen af 2002.

19 Det er Rivas opfattelse, at Retten ikke kan basere begrundelsen i den appellerede doms præmis 115 og 120 på den deri nævnte retspraksis, eftersom denne retspraksis vedrører det tilfælde, dels at den ulovlighed, som beslutningen af 2002 er behæftet med, først er indtrådt i forbindelse med vedtagelsen heraf, dels at de klagepunkter, som denne beslutning og den senere vedtagne beslutning er baseret på, er de samme, idet de to beslutninger på ethvert punkt er identiske. I den foreliggende sag er der ikke blot tale om en procedurefejl begået af Kommissionen. Tværtimod har de fejl, som denne institution har begået, haft betydning for denne institutions overordnede tilgang og er ikke begrænset til identificeringen af retsgrundlaget for retsakten. De har haft konsekvenser for indholdet af overtrædelsen, herunder for afgrænsningen af det relevante geografiske marked og for anvendelsen af princippet lex mitior såvel som for beregningen af bødens størrelse. Endvidere anerkendte Retten, at beslutningen af 2002 og den omtvistede beslutning ikke var identiske hverken med hensyn til deres begrundelse eller den juridiske kvalificering af visse former for adfærd eller med hensyn til deres dispositive del.

20 Riva er i denne forbindelse af den opfattelse, at konstateringen i den appellerede doms præmis 122, hvorefter de af Riva foretagne sammenligninger af disse to beslutninger er helt uden relevans, eftersom annullationen af beslutningen af 2002 bevirkede, at denne forsvandt fra EU's retsorden, er forkert og selvmodsigende. I den appellerede doms præmis 120 støttede Retten sig på sammenligningen mellem indholdet af de nævnte beslutninger og henviste til, at Kommissionen, efter annullationen af beslutningen af 2002, havde valgt at vedtage en identisk beslutning, der vedrører de samme klagepunkter, som virksomhederne allerede havde fremsat bemærkninger til.

21 Riva har endvidere gjort gældende, at henset til princippet om, at proceduremæssige regler finder anvendelse umiddelbart efter deres ikrafttrædelsestidspunkt, krævede de proceduremæssige rammer defineret af forordning nr. 773/2004 efter udløbet af EKSF-traktaten, at de berørte virksomheder fik fremsendt en ny klagepunktsmeddelelse, og at der blev organiseret en ny mundtlig høring med deltagelse af repræsentanterne for medlemsstaterne, idet disse virksomheder aldrig havde fået lejlighed til for disse repræsentanter at fremsætte deres bemærkninger med hensyn til realiteten vedrørende de klagepunkter, som var blevet fremsat mod dem.

22 Det er Kommissionens opfattelse, at dette anbringende skal forkastes, for så vidt som det er baseret på en ukorrekt og forkert læsning af den appellerede dom.

23 Argumentet vedrørende en manglende ny klagepunktsmeddelelse og en manglende mundtlig høring med deltagelse af repræsentanterne for medlemsstaterne efter udløbet af EKSF-traktaten savner grundlag, for så vidt som Kommissionen fremsendte Riva den supplerende klagepunktsmeddelelse vedtaget i medfør af procedurereglerne i EF-traktaten, hvilken Riva besvarede skriftligt og under den mundtlige høring den 30. september 2002, som medlemsstaterne deltog i.

Domstolens bemærkninger

24 Det bemærkes, at Kommissionen i forbindelse med den procedure, som resulterede i vedtagelsen af beslutningen af 2002, den 26. marts 2002 fremsendte de berørte virksomheder, herunder Riva, klagepunktsmeddelelsen i medfør af artikel 36 KS. Den mundtlige høring vedrørende denne meddelelse fandt sted den 13. juni 2002. Det er ubestridt, at repræsentanterne for medlemsstaterne ikke blev indbudt til at deltage i denne mundtlige høring, idet en sådan deltagelse ikke var foreskrevet i de på dette tidspunkt gældende regler i EKSF-traktaten.

25 Efter udløbet af EKSF-traktaten fremsendte Kommissionen den 12. august 2002 de nævnte virksomheder den supplerende klagepunktsmeddelelse baseret på artikel 19, stk. 1, i forordning nr. 17, hvori den forklarede sin holdning, henset til dette ændrede retsgrundlag, og opfordrede disse virksomheder til at fremsætte deres bemærkninger vedrørende de nævnte supplerende klagepunkter. En mundtlig høring fandt sted den 30. september 2002 med deltagelse af repræsentanter for medlemsstaterne i medfør af artikel 11, stk. 2, i Kommissionens forordning (EF) nr. 2842/98 af 22. december 1998 om høring af parter i visse procedurer efter EF-traktatens artikel [81] og [82] (EFT 1998, L 354, s. 18).

26 Efter annullationen af beslutningen af 2002 oplyste Kommissionen ved skrivelse af 30. juni 2008 Riva og de andre berørte virksomheder om, at den havde til hensigt at genvedtage denne beslutning med forordning nr. 1/2003 som retsgrundlag i overensstemmelse med procedurereglerne i denne forordning.

27 På baggrund af dette proceduremæssige forløb skal det undersøges, om Kommissionen, i modsætning til, hvad Retten konkluderede i den appellerede doms præmis 124, havde pligt til efter annullationen af beslutningen af 2002 at genåbne proceduren og vedtage en ny klagepunktsmeddelelse og organisere en ny mundtlig høring.

28 Det følger af fast retspraksis, at proceduremæssige regler almindeligvis antages at finde anvendelse fra deres ikrafttrædelsestidspunkt (domme af 29.3.2011, ArcelorMittal Luxembourg mod Kommissionen og Kommissionen mod ArcelorMittal Luxembourg m.fl., C-201/09 P og C-216/09 P, EU:C:2011:190, præmis 75 og den deri nævnte retspraksis, og ThyssenKrupp Nirosta mod Kommissionen, C-352/09 P, EU:C:2011:191, præmis 88, samt dom af 11.12.2012, Kommissionen mod Spanien, C-610/10, EU:C:2012:781, præmis 45), selv i en procedure, som er blevet indledt før denne dato, men som fortsat verserer efter denne dato (jf. i denne retning dom af 11.12.2012, Kommissionen mod Spanien, C-610/10, EU:C:2012:781, præmis 47).

29 I den foreliggende sag forholder det sig således, at eftersom den omtvistede beslutning blev vedtaget på grundlag af artikel 7, stk. 1, og artikel 23, stk. 2, i forordning nr. 1/2003, skulle den procedure, som resulterede i denne beslutning, gennemføres i overensstemmelse med denne forordning og forordning nr. 773/2004, som forordning nr. 1/2003 udgør retsgrundlaget for (jf. i denne retning dom af 29.3.2011, ThyssenKrupp mod Kommissionen, C-352/09 P, EU:C:2011:191, præmis 90), uanset at denne procedure var blevet indledt inden ikrafttrædelsen af forordning nr. 1/2003.

30 Artikel 10, stk. 1 og 2, i forordning nr. 773/2004, læst i lyset af artikel 27, stk. 1, i forordning nr. 1/2003, som den gennemfører, bestemmer, at Kommissionen, inden den vedtager en beslutning i medfør af bl.a. sidstnævnte forordnings artikel 7, fremsender de berørte parter en klagepunktsmeddelelse og giver dem mulighed for at indgive deres bemærkninger inden for en frist, som Kommissionen fastsætter.

31 Som Retten i det væsentlige anførte i den appellerede doms præmis 117 og 118, havde Kommissionen i den foreliggende sag allerede fremsendt de berørte virksomheder klagepunktsmeddelelsen og den supplerende klagepunktsmeddelelse, og i forhold til disse meddelelser blev Riva ikke i den omtvistede beslutning lagt nye handlinger til last, ligesom denne beslutning heller ikke væsentligt ændrede beviserne for de foreholdte overtrædelser.

32 Det anførte om en retlig fejl begået af Retten i den appellerede doms præmis 122 og en selvmodsigelse i forhold til den appellerede doms præmis 120 skal på denne baggrund forkastes. Som Kommissionen har anført i svarskriftet, har denne præmis 120 lighedspunkter med de klagepunkter, som beslutningen af 2002 og den omtvistede beslutning er baseret på, mens den nævnte præmis 122 vedrører den af Riva foretagne sammenligning af disse beslutninger, som Retten kvalificerede som værende uden relevans, for så vidt som det er klagepunktsmeddelelsen og adgangen til sagsakterne, som sætter de virksomheder, der er genstand for en undersøgelse, i stand til at få kendskab til de beviser, som Kommissionen er i besiddelse af, og som sikrer den fulde virkning af retten til forsvar. I modsætning til, hvad Riva har gjort gældende, kan en eventuel forskel i ordlyden mellem de nævnte beslutninger ikke nødvendigvis i sig selv indebære, at de klagepunkter, som foreholdes de berørte virksomheder, har ændret sig, hvilket Riva under alle omstændigheder ikke har godtgjort.

33 Som generaladvokaten desuden har fremhævet i punkt 53 i forslaget til afgørelse, er der desuden ikke nogen større forskel hvad angår indholdet mellem en klagepunktsmeddelelse, der er vedtaget efter bestemmelserne i EKSF-traktaten, og en klagepunktsmeddelelse vedtaget i henhold til forordning nr. 17 og forordning 1/2003. Det var således ikke nogen pligt til at fremsende en ny klagepunktsmeddelelse.

34 I denne forbindelse henviste Retten med føje til præmis 73 i dom af 15. oktober 2002, Limburgse Vinyl Maatschappij m.fl. mod Kommissionen (C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, C-250/99 P – C-252/99 P og C-254/99 P, EU:C:2002:582), hvori det anførtes, at annullationen af en EU-retsakt ikke nødvendigvis berører de forberedende retsakter, idet den procedure, som tilsigter at erstatte den annullerede retsakt, i princippet kan genoptages netop på det punkt, hvor ulovligheden indtrådte.

35 Som Retten fastslog i den appellerede doms præmis 115, blev beslutningen af 2002 således annulleret, fordi Kommissionen ikke havde kompetence til at vedtage den på grundlag af bestemmelserne i EKSF-traktaten, der ikke længere var i kraft på tidspunktet for vedtagelsen af denne beslutning, hvorfor det var på netop dette tidspunkt, at ulovligheden indtrådte. Denne annullation påvirkede derfor hverken klagepunktsmeddelelsen eller den supplerende klagepunktsmeddelelse.

36 I modsætning til, hvad Riva har gjort gældende, forholder det sig ikke således, at den retspraksis, der er nævnt i nærværende doms præmis 34, ikke længere finder anvendelse i den foreliggende sag, fordi Kommissionens fejl i beslutningen af 2002 har haft konsekvenser for indholdet af overtrædelsen, herunder for afgrænsningen af det relevante geografiske marked, for anvendelsen af princippet lex mitior samt for beregningen af bødens størrelse. Selv om Kommissionen havde baseret denne beslutning på et ukorrekt retsgrundlag, nemlig artikel 65, stk. 4 og 5, KS, forholder det sig ikke desto mindre således, at Retten i den appellerede doms præmis 18 og 119 fastslog, at denne institution oplyste Riva om de konsekvenser, som den påtænkte at drage af udløbet af EKSF-traktaten, i den supplerende klagepunktsmeddelelse baseret på artikel 19, stk. 1, i forordning nr. 17, og Riva fik mulighed for at fremsætte sine bemærkninger herom.

37 Det er endvidere ubestridt, at disse konsekvenser ikke blev ændret som følge af ophævelsen af forordning nr. 17 og ikrafttrædelsen af forordning nr. 1/2003, hvilken forordning indeholder visse bestemmelser, som udgør retsgrundlaget for den omtvistede beslutning. Som generaladvokaten har anført i punkt 50 i forslaget til afgørelse, bestemmer artikel 34, stk. 2, i forordning nr. 1/2003 og artikel 19 i forordning nr. 773/2004 under alle omstændigheder som overgangsbestemmelser, at de proceduremæssige skridt, der er gennemført i henhold til henholdsvis forordning nr. 17 og nr. 2842/98, bevarer deres virkninger i forbindelse med anvendelsen af de første forordninger.

38 Retten begik derfor ikke nogen retlig fejl, da den i den appellerede doms præmis 124 konkluderede, at Kommissionen ikke havde pligt til at vedtage en ny klagepunktsmeddelelse.

39 Som generaladvokaten har anført i punkt 55 i forslaget til afgørelse, følger det imidlertid af artikel 12 i forordning nr. 773/2004, at Kommissionen skal give de parter, som den har rettet en klagepunktsmeddelelse til, lejlighed til at uddybe deres argumenter under en mundtlig høring, hvis de anmoder herom i deres skriftlige bemærkninger. For så vidt som, således som det fremgår af nærværende doms præmis 35, klagepunktsmeddelelsen og den supplerende klagepunktsmeddelelse ikke blev påvirket af annullationen af beslutningen af 2002, skal det derfor undersøges, om Kommissionen gav de nævnte parter lejlighed til at fremføre deres argumenter under en mundtlig høring gennemført i overensstemmelse med de proceduremæssige krav i forordning nr. 1/2003 og nr. 773/2004, som den havde pligt til at gøre.

40 Det skal i denne forbindelse bemærkes, at under den procedureordning, som er indført med forordning nr. 1/2003, som uddybet i forordning nr. 773/2004, bestemmes det i denne forordnings artikel 14, stk. 3, at konkurrencemyndighederne i medlemsstaterne indbydes til at deltage i den mundtlige høring, som efter anmodning fra adressaterne for en klagepunktsmeddelelse finder sted efter udstedelsen af denne.

41 Hvad angår de mundtlige høringer, som fandt sted i løbet af 2002, deltog repræsentanterne for medlemsstaterne ikke i den, der fandt sted den 13. juni 2002, idet en sådan deltagelse ikke var foreskrevet i EKSF-traktaten, som var gældende på det nævnte tidspunkt. Det er ubestridt, at denne mundtlige høring vedrørte sagens realitet, dvs. den adfærd, som Kommissionen foreholdt de virksomheder, der var adressater for klagepunktsmeddelelsen. Dette fremgår bl.a. af den omtvistede beslutnings punkt 379-382 og bekræftes i præmis 148 i Rettens domme af 9. december 2014, Alfa Acciai mod Kommissionen (T-85/10, ikke trykt i Sml., EU:T:2014:1037), og Ferriera Valsabbia og Valsabbia Investimenti mod Kommissionen (T-92/10, ikke trykt i Sml., EU:T:2014:1032).

42 Den mundtlige høring, der fandt sted den 30. september 2002, og som repræsentanterne for medlemsstaterne var blevet indbudt til i overensstemmelse med reglerne i EF-traktaten, som nu fandt anvendelse, herunder navnlig i overensstemmelse med artikel 11, stk. 2, i forordning nr. 2842/98, vedrørte til gengæld genstanden for den supplerende klagepunktsmeddelelse, nemlig de juridiske konsekvenser af udløbet af EKSF-traktaten for procedurens fortsættelse. Dette fremgår dels af denne meddelelse, som udtrykkeligt opfordrede adressaterne herfor til at fremsætte deres synspunkter vedrørende de nævnte supplerende klagepunkter. Dels angav Kommissionen i den omtvistede beslutnings punkt 382, at den ikke havde fundet det nødvendigt at gentage den mundtlige høring af 13. juni 2002 i medfør af bestemmelserne i forordning nr. 17 og nr. 1/2003, eftersom denne mundtlige høring, som repræsentanterne for medlemsstaterne ikke havde deltaget i, var blevet gennemført i overensstemmelse med reglerne i EKSF-traktaten, som fandt anvendelse på dette tidspunkt. I det fælles retsmøde i sagerne C-85/15 P – C-89/15 P bekræftede Kommissionen som svar på et spørgsmål fra Domstolen desuden, at den supplerende klagepunktsmeddelelse ikke på ny behandlede de faktiske omstændigheder eller de beviser, som var genstand for proceduren.

43 Heraf følger, at i den foreliggende sag deltog repræsentanterne for medlemsstaterne ikke i en mundtlig høring vedrørende sagens realitet, men alene i den mundtlige høring, der vedrørte de juridiske konsekvenser af udløbet af EKSF-traktaten.

44 Det følger imidlertid af den retspraksis, der er anført i nærværende doms præmis 28 og 29, at når en afgørelse vedtages på grundlag af forordning nr. 1/2003, skal den procedure, som resulterer i denne afgørelse, være i overensstemmelse med de proceduremæssige regler, som er fastsat ved denne forordning, selv om denne procedure er begyndt inden ikrafttrædelsen af denne forordning.

45 Heraf følger, at Kommissionen inden vedtagelsen af den omtvistede beslutning havde pligt til i medfør af artikel 12 og 14 i forordning nr. 773/2004 at give parterne lejlighed til at fremføre deres argumenter under en mundtlig høring, hvilken høring den havde indbudt konkurrencemyndighederne i medlemsstaterne til. Den mundtlige høring, som fandt sted den 13. juni 2002, og som vedrørte sagens realitet, kan derfor ikke anses for at opfylde de proceduremæssige krav vedrørende vedtagelsen af en afgørelse på grundlag af forordning nr. 1/2003.

46 Retten begik derfor en fejl, da den i den appellerede doms præmis 124 fastslog, at Kommissionen ikke havde pligt til inden vedtagelsen af den omtvistede beslutning at organisere en ny mundtlig høring, med den begrundelse, at de berørte virksomheder allerede havde haft mulighed for at blive hørt mundtligt under høringerne den 13. juni og den 30. september 2002.

47 Når der, som generaladvokaten har fremhævet i punkt 56 og 57 i forslaget til afgørelse, henses til vigtigheden i forbindelse med den procedure, der er foreskrevet i forordning nr. 1/2003 og nr. 773/2004, af afholdelsen, efter anmodning fra de berørte parter, af en mundtlig høring, som konkurrencemyndighederne i medlemsstaterne indbydes til i overensstemmelse med artikel 14, stk. 3, i den sidstnævnte forordning, udgør undladelsen af at afholde en sådan mundtlig høring en tilsidesættelse af væsentlige formskrifter.

48 For så vidt som retten til en sådan mundtlig høring som foreskrevet i forordning nr. 773/2004 ikke er blevet overholdt, er det ikke nødvendigt for den virksomhed, hvis rettigheder således er blevet tilsidesat, at godtgøre, at denne tilsidesættelse har kunnet påvirke forløbet af proceduren og indholdet af den omtvistede beslutning til skade for virksomheden.

49 Den nævnte procedure er derfor nødvendigvis behæftet med en fejl, uafhængig af de eventuelt skadelige konsekvenser for Riva, som måtte følge af en sådan tilsidesættelse (jf. i denne retning dom af 6.11.2012, Kommissionen mod Éditions Odile Jacob, C-553/10 P og C-554/10 P, EU:C:2012:682, præmis 46-52, og af 9.6.2016, CEPSA mod Kommissionen, C-608/13 P, EU:C:2016:414, præmis 36).

50 Det følger af det foregående, at Rivas første anbringende skal tiltrædes, og at den appellerede dom derfor skal ophæves, uden at det er nødvendigt at behandle de andre appelanbringender.

Anmodningen om et obiter dictum

Parternes argumenter

51 Med sin anmodning om et obiter dictum har Riva anmodet Domstolen om at fastslå, at sagen for Retten indebar en tilsidesættelse af artikel 47, stk. 2, i Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder og artikel 6, stk. 1, i den europæiske konvention til beskyttelse af menneskerettigheder og grundlæggende frihedsrettigheder, undertegnet i Rom den 4. november 1950, for så vidt som denne sag indebar en tilsidesættelse af princippet om en rimelig sagsbehandlingstid, hvilket udgør en tilstrækkeligt kvalificeret tilsidesættelse af en retsregel, der har til formål at tillægge borgerne rettigheder.

52 Riva har i denne forbindelse anført, at sagen for Retten varede næsten fem år, og at der gik tre år og to måneder mellem afslutningen af den skriftlige forhandling og indledningen af den mundtlige forhandling. Denne varighed kan ikke begrundes i sagens omstændigheder. De af Riva fremsatte anbringende var således ikke forbundet med særlige vanskeligheder og havde ikke forhindret den refererende dommer i at udføre sit arbejde inden for kortere tid. Rettens passivitet kan ikke forklares med vedtagelsen af foranstaltninger med henblik på sagens tilrettelæggelse eller bevisoptagelse eller med opståede procedurespørgsmål. Riva har ikke ved sin adfærd bidraget til, at sagens behandling tog længere tid.

53 Kommissionen har nedlagt påstand om, at denne anmodning forkastes.

Domstolens bemærkninger

54 Hvad angår Rivas påstand om, at Domstolen fastlår, at der er sket en tilsidesættelse af artikel 47, stk. 2, i chartret om grundlæggende rettigheder, bemærkes, at en tilsidesættelse fra en af Unionens retsinstansers side af dens forpligtelse ifølge denne bestemmelse til at pådømme de sager, som den får forelagt, inden en rimelig frist, bør imødegås med, at der indbringes et erstatningssøgsmål for Retten, idet et sådant søgsmål udgør en effektiv afhjælpning. En påstand om erstatning for det tab, der er forårsaget af Rettens manglende iagttagelse af en rimelig sagsbehandlingstid, kan således ikke forelægges direkte for Domstolen inden for rammerne af en appel, men skal indbringes for Retten selv. Retten, der er kompetent i medfør af artikel 256, stk. 1, TEUF, og for hvilken der fremsættes et erstatningskrav, skal tage stilling til et sådant krav i en anden sammensætning end den, der behandlede den sag, som gav anledning til den procedure, hvis varighed kritiseres (dom af 9.6.2016, Repsol Lubricantes y Especialidades m.fl. mod Kommissionen, C-617/13 P, EU:C:2016:416, præmis 98 og 99 og den deri nævnte retspraksis).

55 Den af Riva fremsatte anmodning om et obiter dictum skal derfor forkastes.

Søgsmålet for Retten

56 Ifølge artikel 61, stk. 1, i statutten for Den Europæiske Unions Domstol ophæver Domstolen, hvis den giver appellanten medhold, den af Retten trufne afgørelse. Domstolen kan herefter selv træffe endelig afgørelse, hvis sagen er moden til påkendelse.

57 I den foreliggende sag råder Domstolen over de nødvendige oplysninger til at træffe endelig afgørelse i det søgsmål med påstand om annullation af den anfægtede afgørelse, som Riva anlagde for Retten.

58 Det er herved tilstrækkeligt at bemærke, at af de grunde, der er anført i nærværende doms præmis 24-49, skal den omtvistede beslutning annulleres, for så vidt som den vedrører Riva, på grund af tilsidesættelse af væsentlige formskrifter.

Sagsomkostninger

59 Ifølge procesreglementets artikel 184, stk. 2, træffer Domstolen, såfremt appellen tages til følge, og Domstolen selv endeligt afgør sagen, afgørelse om sagsomkostningerne.

60 I henhold til procesreglementets artikel 138, stk. 1, der i medfør af samme reglements artikel 184, stk. 1, finder anvendelse i appelsager, pålægges det den tabende part at betale sagsomkostningerne, hvis der er nedlagt påstand herom. Da Riva har fået medhold i appelsagen og i sine påstande for Retten, bør Kommissionen pålægges ud over at bære sine egne omkostninger at betale de af dette selskab afholdte omkostninger i såvel første instans som i forbindelse med appellen.

På grundlag af disse præmisser udtaler og bestemmer Domstolen (Niende Afdeling):

1) Den Europæiske Unions Rets dom af 9. december 2014, Riva Fire mod Kommissionen (T-83/10, ikke trykt i Sml., EU:T:2014:1034), ophæves.

2) Kommissionens beslutning K(2009) 7492 endelig af 30. september 2009 om tilsidesættelse af artikel 65 KS (COMP/37.956 – Rundt armeringsstål – genvedtagelse), som ændret ved Kommissionens afgørelse K(2009) 9912 endelig af 8. december 2009, annulleres, for så vidt som den vedrører Riva Fire SpA.

3) Europa-Kommissionen bærer sine egne omkostninger og betaler Riva Fire SpA's omkostninger i såvel første instans som i forbindelse med appellen.

Underskrifter